



B&D Group

Programski paket za vođenje knjigovodstva STR i/ili komisiona SaTRa V6.xx

UPUTSTVO ZA KORIŠĆENJE

Uputstvo je ažurirano zaključno sa verzijom V 6.01

1. Namena programskog paketa

Programski paket SaTRa **V 6.xx** (u daljem tekstu program) predstavlja idealan softver za vođenje knjigovodstva STR (samostalne trgovinske radnje) i/ili komisiona, bez obzira da li je potrebno voditi jedan STR ili više (primena u slučaju korišćenja u agenciji ya vođenje knjigovodstva). Programom za vođenje knjigovodstva STR/komisiona **SaTRa V 6.xx** omogućava vođenje knjigovodstva za neograničeno broj nezavisnih prodavnica, pristim otvaranjem i izabiranjem prodavnica iz menija unutar samog programa. Prilikom otvaranja nove prodavnice određuje se i jedan od mogućih načina razduživanja prodavnice – finansijski ili robno. Ovim je obezbeđeno da za otvaranje nove prodavnice nije potrebna intervencija programera. Program je pisan tako da je izuzetno fleksibilan na promene pravila poslovanja od strane države. Namenjen je za jednog korisnički ili rad u računarskoj mreži.

2. Potrebna konfiguracija računarskog sistema

Program se može koristiti na svim standardnim konfiguracijama personalnih računara (PC). Program radi pod Microsoft operativnim sistemima MS DOS (od verzije 3.30), MS Windows 95 i 98. Da bi mogao ispravno da funkcioniše, računar, pored ostalog, mora najmanje raspolagati sa:

- 1 MB RAM memorije
- Disketnom jedinicom 3,5"
- Minimalnim hard diskom od 120 MB
- štampačem (matričnim A4)

Ovaj program po instalaciji sam zauzima oko 2 MB prostora na hard disk-u, ali *radi ispravnog funkcionisanja, zahteva najmanje 10 MB slobodnog prostora na particiji hard diska na kojoj je instaliran !*

Preporučena konfiguracija podrazumeva računar novije generacije, sa što bržim hard disk-om i centralnim procesorom, barem 16 MB RAM memorije i color monitor-om. U slučaju instalacije na mreži, od najvećeg je značaja da mrežne (LAN)

kartice imaju što veći propustni opseg, a mrežni hard disk bude što brži radi poboljšanja performansi sistema.

3. Instalacija programa

Program se distribuira na disketama od 3,5". Instalaciju treba **obavezno pokrenuti iz čistog DOS-a** (u Windows-u 95 i 98 program treba startovati iz MS DOS mod-a a ne iz MS DOS Prompt-a)! Po "dizanju sistema", potrebno je uraditi sledeće:

1. Ako imate DOS operativni sistem – pređite na tačku 2. Ako imate Windows 95 ili 98 treba da restartujete računar u MS DOS modu. (*Start/Shut Down.../Restart in MS-DOS mode*);
2. Otkucajte MEM <Enter> i proverite koliko imate osnovne memorije slobodno (u redu *Total under 1 MB* interesuje vas krajnji desni broj – kolona *Free*). Ako imate ispod 530K, probajte da restartujete računar i selektivnim startovanjem oslobodite više memorije. Ako imate više od 530K, nastavite sa tačkom 3.;
3. Ubacite prvu disketu u FDD i pređite na disk drive u koji ste ubacili disketu (A: ili B:).
4. Otkucajte SETUP i pritisnite taster <Enter> i pokrenućete program za instalaciju programskog paketa SaTRa V 6.xx.
5. Pratite poruke na ekranu i unesite podatke koje program za instalaciju traži.
6. Po završenoj instalaciji programa u konfiguracionoj datoteci config.sys koja se nalazi u root folderu hard diska (C:\) locirajte liniju FILES i ako joj je pridruženi broj manji od 80 ili ako linija ne postoji upišite:
FILES=80
7. U konfiguracionoj datoteci autoexec.bat koja se nalazi u root folderu hard diska (C:\) locirajte liniju SET CLIPPER i ako joj je pridruženi broj parametru F manji od 75 ili ako linija ne postoji upišite:
SET CLIPPER=F75
8. Restartujte računar pritiskom na taster RESET na kućištu računara, ili ga isključite i ponovo, posle par sekundi, uključite.

Pod tačkom 4. možete mesto SETUP da otkucate i INSTALL.

4. Upgrade na nove verzije programa

B&D Group redovno distribuira nove dopunjene verzije programa putem e-mail-a, disketa ili direktnim uključivanjem na računar korisnika preko modema.. Prva dva metoda zahtevaju od korisnika poštovanje određene procedure.

Kao update fajl distribuira se arj kompresovan fajl (na primer sa nazivom S.ARJ), u kome se nalaze fajlovi:

- NEW.!!! – fajl sa spiskom izmena za svaku verziju;
- STR.EXE – nova verzija programa

Fajl S.ARJ je potrebno presnimiti u folder sa programom (C:\STR) i raspakovati ga komandom:

```
ARJ X -Y S <Enter>
```

U fajlu new.!!! se nalaze taksativno nabrojane sve promene izvršene u programu u svakoj verziji od verzije 6.00. Promene koje se odnose na strukturu baza u fajlu new.!!! su oynacene ynakom (!) na kraju reda u kome je navedena promena. Navedene promene u bazama moraju se implementirati ručno u svakoj prodavnici (u svim podfolderima foldera STR) korišćenjem programa DBU, DBASE ili nekog sličnog. Posle prilagođavanja baza novoj verziji programa treba startovari programstandardnom komandom za startovanje i izvršiti reindex baza u svakoj prodavnici ponaosob.

U slučaju bilo kakvih problema pri korišćenju programa B&D Group obezbeđuje podršku korisnicima na više načina:

- Publikovanjem podataka bitnih za korisnike na sajtu B&D Group na adresi www.BiD.4mg.com;
- Davanjem pomoći korisnicima putem e-mail-a. E-mail-ove za pomoć slati na techsupp@BiD.4mg.com;
- Direktnim kontaktom na telefone 064/1183-089 i 064/1219-005 svakog dana sem nedelje od 8 do 20h (nedeljom od 10 do 20h).

5. Početak rada

Program je instaliran na disku u poddirektorijumu (podfolder-u) STR direktorijuma (u daljem tekstu folder) koji ste uneli prilikom instalacije. Ako niste unosili nikakav put za instalaciju programa, program će biti instaliran u folder-u C:\STR. Program startujete tako sto u direktorijumu programa otkucate STR i pritisnete taster <Enter>;

Po aktiviranju programa na ekranu se pojavljuje ekran u kome postoji samo jedno polje u koje treba upisati vaše korisničko ime - šifru čija je svrha da onemogući neovlašćen pristup programu i podacima koji se u njemu nalaze i omogući eventualno prepoznavanje identiteta korisnika koji je sproveo određene izmene u podacima . Pri prvom startovanju programa potrebno je upisati glavnu šifru i pomoću nje definisati korisničke šifre koje se koriste pri svakodnevnoj upotrebi programa. Sve šifre u programu je moguće izmeniti, pa i glavnu šifru.

Za opis ovih postupaka kontaktirajte podršku za korisnike.

Pri ukucavanju korisničkog imena na ekranu se ne ispisuju slova ili brojevi tako da je mogućnost da neko drugi sazna vaše korisničko ime smanjena na minimum. Posle ukucanog korisničkog imena potrebno je da pritisnete taster <Enter>. Ako ste slučajno pogrešili računar automatski izlazi iz programa.

Korisničkom imenu se dodeljuje jedan od 10 različitih nivoa pristupa programu tako da je sa znanjem određenog korisničkog imena moguće uraditi samo dozvoljene radnje. Pri prvom startovanju programa potrebno je uneti i knjigovodstvenu godinu za koju radite knjigovodstvo <Enter>. Pri svakom sledećem startovanju ovo neće biti potrebno.

6. Odabir prodavnica – osnovni meni

Osnovni meni se pojavljuje odmah posle ukucanog ispravnog korisničkog imena i podeljen je na nekoliko delova koji sadrže bitne informacije:

- U gornjem delu ekrana nalaze se navedeni tasteri koji služe za pozivanje korisničkih funkcija programa – dodatnih sadržaja programa;
- U sredini ekrana nalaze se opcije osnovnog menija i to:
 1. OBRADA POSTOJEĆIH STR
 2. OTVARANJE NOVE STR
 3. OSVEŽ.PODATAKA O PRODAV.
 4. REZERVNO SNIMANJE PODATAKA
 5. KRAJ
- U donjoj polovini ekrana su podaci o firmi koja je napravila i instalirala ovaj programski paket tj. o nama (adresa, broj tel. i dr.);
- Na liniji u dnu ekrana ispisuju se kratki opisi svake opcije koja je tog trenutka osvetljena.

Kretanje kroz menije programa se obavlja pomoću kursorskih tastera tj. strelica gore, dole, levo i desno koji se nalaze između alfanumeričke i numeričke tastature . Željena stavka menija se odabira tako što se kursor pomoću strelica dovede na željenu opciju i pritisne taster <Enter>, a za povratak jedan korak unazad koristi se taster <Esc>.

Osim ovih gore pomenutih tastera u glavnom meniju je pritiskom na sledeće tastere moguće dobiti još neke sadržaje:

Taster	Dejstvo
<F1>	startuje on line pomoć;
<F2>	prikazuje grafički ekran sa satom preko celog ekrana;
<F3>	prikazuje sat sa izgovaranjem trenutnog sistemskog vremena;
<F4>	startuje digitron;
<Alt>+<R>	daje podatke na koga je program registrovan i serijski broj programa;
<Ctrl>+<5> na num tast.	daje registracioni broj diskete sa koje je instaliran program;

1.Obrada postojećih STR

Opcija 1.Obrada postojećih STR služi za odabir prodavnice sa kojom želimo da radimo iz spiska definisanih STR/komisiona. Odabirom ove opcije otvara se spisak svih definisanih prodavnica iz kojeg treba odabrati željenu i pritisnuti taster <ENTER>. Ovim postupkom poziva se glavni meni programa I dalje funkcije ovog menija odnose se na odabranu prodavnicu t.j. njene podatke.

2.Otvaranje nove STR

Ova opcija osnovnog menija programa otvara tabelu sa spiskom svih već definisanih STR i/ili komisiona i omogućava nam da pritiskom na odgovarajuće tastere otvorimo novu, ažuriramo, obrišemo ili pregledamo podatke već definisane prodavnice.

Pritiskom na taster <Ins> otvaramo ekran za unos podataka o novoj prodavnici koju otvaramo. Prvo je potrebno uneti jedinstvenu šifru prodavnice koju otvaramo. Od podataka u ovom prozoru neizostavno moramo uneti šifru i naziv prodavnice i način razduženja STR-a. Opcija *spec.podeš.za firmu* omogućava uključivanje određenih opcija programa koje su nastale kao

rezultat specifičnih zahteva određenih korisnika programa, i u globalu, treba da bude postavljena na STANDARD. Po popunjavanju poslednjeg polja i potvrde o ispravnosti unosa, program formira knjige za novootvoreni STR/komision u direktorijumu (folder-u) koji je naznačen na dnu ekrana za definisanje podataka prodavnice.

Ostali podaci koji se definišu na ovom ekranu se koriste kao izvor podataka za zaglavlje svih izveštaja koji se štampaju u programu, te ih je uputno uneti.

3. Osvež podataka o prodav.

Ova opcija poziva pomoćnu funkciju za reindex baze prodavnica. Nju treb koristiti u slučaju da se poremete podaci u ponuđenom spisku prodavnica (ne postoji sigurno uneta prodavnica, neka od prodavnica se pojavljuje dva puta ...).

Ova funkcija se odnosi samo na podatke o prodavnicama, a ne i na podatke za svaku prodavnicu ponaosob, te u slučaju problema sa podacima neke od prodavnica treba startovati opciju Indeksiranje iz podmenija Održavanje Glavnog menija !!!

4. Rezervno snimanje podataka

Ovaj podmeni poziva ugrađene funkcije programa koje služe za arhiviranje (snimanje), odnosno dearchiviranje (vraćanje) rezervnih kopija podataka na/sa disketa. Ipak, zbog specifičnosti memorijskih konfiguracija različitih računara, može doći do problema u vidu nedostatka memorije prilikom korišćenja ovih funkcija koji mogu dovesti do nepravilnog funkcionisanja istih. Zbog toga i zbog prirode namene ovih funkcija preporučuje se korišćenje eksternih batch procedura za snimanje rezervnih kopija programa.

5. Kraj

Omogućava izlaz iz programa i predaje kontrolu operativnom sistemu računara. Isti efekat se postiže pritiskom na taster <Esc> bilo gde u Osnovnom meniju programa.

7. Korišćenje programa – glavni meni

Glavni meni se pojavljuje odmah posle ukucanog ispravnog korisničkog imena i podeljen je na nekoliko delova koji sadrže bitne informacije.

- Na gornjoj liniji sa leve strane nalazi se podatak o aktivnoj prodavnici za koju se vode podaci;
- Odmah ispod gornje linije nalaze se opcije glavnog menija i to:
 - ŠIFARNICI
 - ULAZI
 - IZVEŠTAJI
 - ODRŽAVANJE
 - KRAJ
- U donjoj polovini ekrana su podaci o firmi koja je napravila i instalirala ovaj programski paket tj. o nama (adresa, broj tel. i dr.), podaci o knjigovodstvenoj godini za koju se radi knjigovodstvo (tekuća godina) i oznaka aktivne verzije programa;
- Na liniji u dnu ekrana ispisuju se kratki opisi svake opcije koja je tog trenutka osvetljena.

8. Podmeni Šifarnici

Podmeni Šifarnici služi za unos, ažuriranje, brisanje, pregled i štampanje šifarnika potrebnih za normalan svakodnevni rad programa. Pre početka rada u programu potrebno je šifrirati (dodeliti im jedinstvene šifre) sve dobavljače, robe, komitente... Ovo je potrebno da bi se programu omogućilo da može uvek da razlikuje različite stavke šifarnika čak i u slučaju da imaju isti naziv.

Podmeni Šifarnici sadrži sledeće opcije:

- DOBAVLJAČI
- POREZI
- ROBE
- BODOVI
- KATEGORIJE
- KOMITENTI
- UGOVOR
- OBRASCI ►

U slučaju da se sa desne strane natpisa u bilo kom podmeniju, pa i podmeniju šifarnici nalazi znak \blacktriangleright , to znači da se odabiranjem te opcije dobija još jedan podmeni.

Odabiranjem bilo kog podmenija iz ovog spiska, dobija se prozor za tabelarni prikaz podataka, koji je standardizovan na nivou celog programa (slika 1). Ovaj prozor je podeljen na tri dela:

LIFRA	KATEGORIJA	NAZIV ROBE	LIFRA DOBAVLJAČA
000004	KOM. ROBA	CD	0000001
000006	KOM. ROBA	CD 4	0000001
000003	KOM. ROBA	CD IGRE	0000001
000007	KOM. ROBA	CD-R 74	0000001
000018	KOM. ROBA	CD-R 74 AUDIO	0000001
000020	KOM. ROBA	D 60	0000001
000021	KOM. ROBA	D 90	0000001
000009	KOM. ROBA	DOMACI CD	0000001
000022	KOM. ROBA	HS 180	0000001
000015	KOM. ROBA	HS 240	0000001
000002	KOM. ROBA	KASETA	0000001

Slika1. Tabelarni pregled podataka sa jednim »prozorom«

- u gornjem delu nalazi se objašnjenje o kom se tabelarnom pregledu radi, i o opsegu podataka koji se nalaze u okviru pregleda (pri pregledu izveštaja);
- u središnjem delu se nalazi tabela u okviru koje se nalaze podaci. Na donjoj liniji te tabele se nalaze podaci načinima pretraživanja u okviru podataka tabele ispisani žutom bojom kao i o tasterima koje treba pritisnuti da bi se aktiviralo pretraživanje (na primer F5 – traži po šifri). Ako je tabela šira od raspoloživog mesta na ekranu, u desnom, odnosno levom donjem uglu tabele (u zavisnosti sa koje strane ima još neprikazanih podataka) pojaviće se znak u vidu strelice;
- u donjem delu ekrana nalaze se podaci o tasterima koji su u tom trenutku na raspolaganju, a imaju dejstvo na sadržaj podataka u tabeli.

Svi tasteri koji se mogu upotrebiti u tabelarnim pregledima podataka su standardizovani i mogu se podeliti u tri grupe:

1. Tasteri za kretanje u okviru tabele

Taster	Dejstvo
kursorski tasteri	pomeraju kursor u okviru tabele za jedan red odnosno kolonu u pravcu strelice;
<Home>, <End>	postavlja kursor u prvu, odnosno zadnju kolonu u okviru prikazanog ekrana;
<Ctrl>+<Home>, <Ctrl>+<End>	postavlja kursor u prvu, odnosno zadnju kolonu u celoj tabeli;
<PgUp>, <PgDn>	pomera prikaz za stranicu gore odnosno dole ili pomera prikaz na sledeću/preth. karticu;
<Ctrl>+<PgUp>, <Ctrl>+<PgDn>	pomera prikaz na prvi, odnosno zadnji slog u tabeli;
<Esc>	izlazi iz tabele i vraća se u prethodni prozor (meni);

2. Tasteri za manipulaciju podacima

Taster	Dejstvo
<Insert>	poziva prozor za unos novog podatka – sloga;
<Enter>	poziva prozor za ažuriranje (promenu) postojećeg podatka – sloga;
<Delete>	poziva prozor za brisanje postojećeg podatka – sloga;
<Space> razmaknica	poziva prozor za prikaz postojećeg podatka – sloga;
<Alt>+<P>	poziva prozor za prikaz izgleda štampe celog dokumenta;

Ovi tasteri ne moraju biti aktivni u tabelarnim pregledima svih dokumenata. Tasteri koji su trenutno aktivni navedeni su taksativno u donjem delu ekrana.

3. Tasteri za specijalne namene

Ovi tasteri nisu standardizovani jer imaju primenu samo u posebnim tabelarnim izveštajima ili u posebnim prilikama. Takođe su navedeni u donjem delu ekrana tabelarnog izveštaja.

U šifarniku **Dobavljači** unose se podaci vezani za dobavljače sa kojima STR posluje. U ovom šifarniku unose se samo dobavljači robe za STR, a dobavljači komisione robe se definišu kao komitenti u šifarniku komitenata.

U šifarniku **Porezi** unose se podaci o važećim poreskim tarifama poreza na promet. U slučaju da je uključen savezni porez u setup-u parametara programa odgovarajuća kolona će biti uključena odnosno isključena. U ovom šifarniku treba definisati sve poreske tarife poreza na promet koje ćete koristiti u radu. Poreske tarife koje podrazumevaju preneti porez treba definisati kao posebne tarife sa poljem preneti porez uključenim na vrednost »Da«. *Nije potrebno definisati tarifu T-0 sa svim vrednostima poreza postavljenim na stopu 0% za robu oslobođenu poreza !!!*

Poreske tarife za poreze na usluge i opremu su preddefinisane prilikom prvog startovanja programa.

Prilikom promene stopa poreskih tarifa u toku računovodstvene godine, potrebno je zatvoriti sve poreske tarife sa stopama koje su prethodno važile pod datumom početka primene novih stopa umanjenom za jedan dan, a pod datumom početka primene novih stopa treba otvoriti nove poreske stope **pod istim tarifnim brojevima**. U tom slučaju će za sve dokumente pre datuma promene poreskih stopa važiti stare, a za nove dokumente - nove poreske stope.

Da bi se moglo početi sa unošenjem šifarnika **Robe**, mora biti uneto sledeće:

- bar jedna poreska tarifa u šifarnik poreskih tarifa;
- bar jedan dobavljač u odgovarajući šifarnik;
- bar jedna kategorija robe;

Pri unosu nove robe, na osnovu odabrane kategorije robe, program automatski daje prvu sledeću slobodnu šifru u okviru te kategorije. Ova šifra se, u slučaju potrebe može prekucati, ali mora biti jedinstvena.

Pridruživanje dobavljača robi ima samo funkciju podsećanja koji dobavljač je snabdevač određenom robom, ali je moguće ne pridružiti dobavljača robi.

Polje tarifni broj treba ostaviti prazno u slučaju da je roba oslobođena plaćanja poreza na promet. Pogrešno je definisati posebnu tarifu (na pr. T-0) sa svim stopama poreza 0% u šifarniku poreza !

Šifarnik **Bodovi** omogućava dnevno praćenje vrednosti boda kao i dobijanje nekih vrednosti u izveštajima u bodovima.

Svu robu koja se javlja u prometu moguće je podeliti na logičke **Kategorije**. Ovo omogućava na primer automatsko nivelisanje cele kategorije robe za određeni procenat, dobijanje raznih izveštaja samo za kategoriju... Olakšano je i praćenje šifara roba, jer u šifri robe, prva dva karaktera predstavljaju šifru kategorije kojoj pripada. Korisnik logički deli robu po kategorijama kako on smatra za potrebno, a može i definisati samo jednu kategoriju (na primer SVE ROBE) i svu robu dodeljivati toj kategoriji, ako smatra rad sa kategorijama suvišnim.

Šifarnik **Komitenti** služi za unos, ažuriranje, brisanje i pregled komitenata komisiona, t.j. fizičkih lica od kojih je primana roba na komisionu prodaju.

Opcija **Ugovor** omogućava definisanje obrasca ugovora o komisionoj prodaji koji se automatski može odštampati i priložiti uz ispravu o prijemu robe na komisionu prodaju (revers). U programu se nalazi definisan standardan oblik ugovora o komisionu koji korisnik može prilagoditi u skladu sa svojim potrebama menjanjem teksta ugovora na ovom mestu. U tom slučaju, svi ugovori odštampani posle promene, imaće novouneti sadržaj.

U tekstu obrasca ugovora, moguće je odrediti mesta na kojima će se pojavljivati tekst koji se razlikuje od ugovora do ugovora (na primer ime i prezime komitenta). Postoje posebno definisane promenljive koje se mogu ubaciti u tekst ugovora prilikom njegovog definisanja mesto kojih se prilikom štampanja konkretnog ugovora ubacuje odgovarajući tekst. Ove promenljive na početku imaju znak //. Moguće je koristiti sledeće promenljive:

Promenljiva	Ubaceni tekst
//KOMISION	- naziv komisiona (uzima se iz definicije prodavnice);

//MESTO	- mesto u kome se nalazi komisijon (uzima iz definicije prodavnice);
//KOMITENT	- prezime i ime komitenta (iz reversa);
//BR_LK	- broj lične karte komitenta;
//BR_REV	- broj reversa;
//DAT_REV	- datum reversa;

U slučaju da je to potrebno, podrazumevana varijanta ugovora se može vratiti iz podmenija održavanje/setup odabiranjem opcije default ugovora.

Podmeni **Obrasci** je pomoćni podmeni koji omogućava štampanje određenih preddefinisanih obrazaca koji se kasnije ručno popunjavaju. On omogućava štampanje sledećih obrazaca:

- **Za komitente** – štampa obrazac za evidenciju prodate, isplaćene i vraćene komisijone robe;
- **Završni obr.** – štampa obrazac za kumulativni – konačni obračun akcize, poreza na promet proizvoda i poreza na promet usluga;
- **Popisni list** – štampa popisne liste.

9. Podmeni Ulazi

Podmeni **Ulazi** služi za automatski ili manuelni unos podataka potrebnih za rad programa. Ovaj podmeni sadrži sledeće stavke i podmenije:

- UNOS IZVODA
- UNOS PAZARA
- PRIJEM ROBE
- POČETNO STANJE ►
- ISPRAVA O PRIJEMU
- POVRAČAJ REVERSA
- OBRAČUN POREZA
- OBRAČUN TAKSE
- OBRAČUN PO PROD.
- ZAVRŠNI OBRAČUN

Podmeni je horizontalnom linijom podeljen na dva dela. U gornjem delu se nalaze funkcije koje služe za unos podataka, a u donjem su različite obračunske funkcije.

Opcije menija koje imaju znak ► sa desne strane otvaraju još jedan podmeni.

Opcija Unos izvoda

Ova opcija omogućava unos izvoda sa računa u službi platnog prometa u program. U zavisnosti od navedene vrste promene program omogućava unos u polje uplata ili isplata. Po završenom popunjavanju obrasca i potvrdi da su podaci ispravno uneseni, promena biva uknjižena u odgovarajuće knjige.

Opcija Unos pazara

Ova opcija omogućava unos podataka o pazarima STR i/ili komisijona, bilo da se STR razdužuje robno ili finansijski. Od toga da li razdužujemo STR ili komisijon, kao i od toga da li je odabrano finansijsko ili robno razduženje STR-a prilikom otvaranja prodavnice, zavisi način unosa podataka u ovom obrascu.

U slučaju da želimo da unesemo podatke koji se odnose na pazar komisijona, u trenutku kada se nalazimo na polju NAZIV ROBE treba pritisnuti taster <F12> i izabrati odgovarajuću stavku sa spiska svih stavki reversa.

Kada unosimo podatke o pazarima za STR, moguća su dva načina razduženja: robni i finansijski.

U slučaju robnog razduženja potrebno je da, u trenutku kada se nalazimo na polju NAZIV ROBE, pritisnemo taster <F11> i izaberemo robu koju želimo da razdužimo sa lager liste koja će se pojaviti. Program takođe sa lagera uzima i cenu robe i nudi svu raspoloživu količinu na lageru za razduženje. Količina se može uskladiti sa potrebnom obični prekucavanjem.

U slučaju finansijskog razduženja treba preskočiti polje NAZIV ROBE (ostaviti ga praznog) i upisati samo iznos uplaćnog pazara.

Opcija Prijem robe

Opcija **Prijem robe** otvara prozor za unos kalkulacija robe za STR i komisijon.

Odabiranjem ove opcije, dobija se prozor za tabelarni prikaz dokumenata, koji je standardizovan na nivou celog programa (slika 2). Ovaj prozor je podeljen na tri dela:

- u gornjem delu nalazi se objašnjenje o kom se dokumentu radi;



Slika 2. Izgled tabelarnog prikaza dokumenta sa dva »prozora«

- u središnjem delu se nalazi dve tabele (prozora) u okviru kojih se nalaze podaci dokumenta. U gornjoj tabeli nalaze se podaci iz zaglavlja dokumenta, a u donjoj njegove stavke. Kako kursoriskim tasterima prelazimo sa dokumenta na dokument, tako se u donjoj tabeli automatski prikazuju stavke aktivnog dokumenta. Na donjoj liniji te tabele se nalaze podaci o načinima pretraživanja u okviru podataka tabele ispisani žutom bojom kao i o tasterima koje treba pritisnuti da bi se aktiviralo pretraživanje (na primer F5 – traži po šifri). Ako je tabela šira od raspoloživog mesta na ekranu, u desnom, odnosno levom donjem uglu tabele (u zavisnosti sa koje strane ima još neprikazanih podataka) pojaviće se znak u vidu strelice. U slučaju da je u setup-u interface-a uključen prikaz ukupnog zbira dokumenata i ako u dokumentu postoji bar jedno polje sa vrednostima izraženim u novcu na donjoj liniji donjeg prozora

biće prikazana cifra ukupnog zbira dokumenta i to krajnje izlazne cene;

- u donjem delu ekrana nalaze se podaci o tasterima koji su u tom trenutku na raspolaganju, a imaju dejstvo na sadržaj podataka u tabeli. Ovaj spisak se menja u zavisnosti od toga da li se kursor nalazi u gornjem ili donjem prozoru. Spisak aktivnih tastera koji piše na ekranu ne mora uvek da bude potpun, već može da bude i drugih tastera na koje program reaguje.

Svi tasteri koji se mogu upotrebiti u tabelarnim pregledima podataka su standardizovani i mogu se podeliti u tri grupe:

1. Tasteri za kretanje u okviru tabele

Ovi tasteri su isti kao i u slučaju tabelarnog prikaza sa jednim prozorom.

2. Tasteri za manipulaciju podacima

Taster	Dejstvo
<Insert>	poziva prozor za unos novog dokumenta ili stavke (u zavisnosti od prozora u kome smo);
<Enter>	poziva prozor za ažuriranje (promenu) postojećeg dokumenta/stavke;
<Delete>	poziva prozor za brisanje postojećeg dokumenta/stavke;
<Tab> tabulator	prelazi iz gornjeg (zaglavlje) u donji (stavke) prozor i obrnuto;
<Alt>+<P>	poziva prozor za prikaz izgleda štampe celog dokumenta - radi samo u gornjem prozoru;

Ovi tasteri ne moraju biti aktivni u tabelarnim pregledima svih dokumenata. Tasteri koji su trenutno aktivni navedeni su taksativno u donjem delu ekrana.

3. Tasteri za specijalne namene

Ovi tasteri nisu standardizovani jer imaju primenu samo u posebnim tabelarnim izveštajima ili u posebnim prilikama. Takođe su navedeni u donjem delu ekrana tabelarnog izveštaja.



Slika3. Prikaz dokumenta pre štampe

U većini dokumenata ako u gornjem prozoru (zaglavlju dokumenta) pritisnete tastere <Alt> i <P>, biće pozvana procedura za prikaz dokumenta pre štampanja. Ova procedura će prikazati dokument (print preview) onako kako će izgledati na štampaču kada se odštampa osim ako nije veći od vrednosti za veličinu dokumenta koja može da se prikaže. Ova vrednost se postavlja u setup-u interface-a i može uzeti vrednosti od 100 do 64000 bajtova (podrazumevana je vrednost 64000). U slučaju da je dokument veći od te vrednosti program će upozoriti da ne može da prikaže fajl i predložiti da ga odmah pošalje na štampač.

U prozoru za prikaz dokumenta mogu se koristiti sledeći tasteri:

Taster	Dejstvo
kursorski tasteri	pomeraju kursor u okviru tabele za jedan red odnosno kolonu u pravcu tastera;
<Home>, <End>	postavlja kursor na početak, odnosno kraj reda;
<Ctrl>+<Home>, <Ctrl>+<End>	postavlja kursor na prvi karakter prvog reda, odnosno zadnji karakter zadnjeg reda na vidljivom ekranu;
<PgUp>, <PgDn>	pomera prikaz za stranicu gore odnosno dole;

<Ctrl>+<PgUp>, <Ctrl>+<PgDn>	postavlja kursor na prvi karakter prvog reda, odnosno zadnji karakter zadnjeg reda u izveštaju;
<Alt>+<P>	šalje izveštaj na štampač;
<Esc>	vraća korak nazad;

Pre fizičkog štampanja na štampaču program proverava ispravnost konekcije i izveštava ako je utvrdio nekakve probleme.

Pri unosu zaglavlja kalkulacije, program prvo pita da li kalkulaciju radite za STR ili komisijon. U slučaju kalkulacije za STR u zaglavlju je potrebno uneti sledeća polja:

- Broj kalkulacije;
- Broj otpremnice/fakture od dobavljača (ovo polje nije obavezno za unos);
- Valutu - na koliko dana odloženo je dobijena roba;
- Datum prijema;
- Sifru dobavljača - odabira se iz ponudnog spiska definisanih dobavljača.

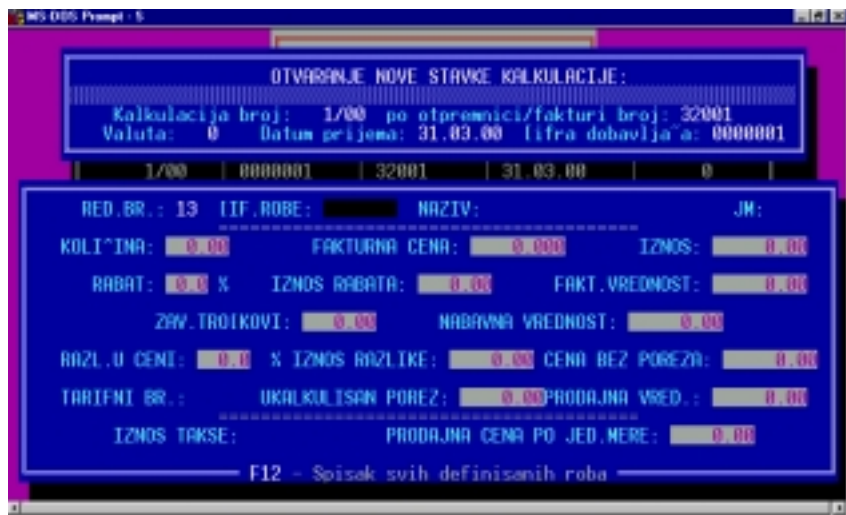
U slučaju unosa zaglavlja kalkulacije za komisijon osim polja Broj kalkulacije, Valuta i Datum prijema, potrebno je i odabrati revers na osnovu koga formiramo kalkulaciju.

Pri unosu stavke moguće je uraditi kalkulaciju na dva načina:

- kao običnu kalkulaciju - u ovom slučaju unosimo sve parametre (nabavnu cenu, kolicinu, procenat ili iznos rabata koji dobijamo od dobavljača, zavisne troškove), a program automatski izračunava iznos ukalkulisanog poreza na promet u zavisnosti od poreske tarife pridružene artiklu za koji radimo kalkulaciju i VP cenu;
- kao kalkulaciju »unazad« - u ovom slučaju unosimo količinu, nabavnu i VP cenu, a program izračunava sve ostale vrednosti.

U slučaju da roba za koju radimo kalkulaciju postoji na stanju u STR i ili komisijonu i krajnja cena se razlikuje od cene iste robe na lageru, možete upisati novu cenu u kalkulaciji, ali posle toga obavezno morate da uradite kalkulaciju sve robe, ili bar količine koju ste izdali na novu cenu.

U oba slučaja, kod kalkulacije za STR i komisijon dok se nalazimo na polju ŠIF.ROBE pritiskom na taster <F12> možemo dobiti spisak svih roba na lageru (STR) odnosno spisak svih roba sa reversa (komisijon) i jednostavno ih odabrati iz spiska.



Slika 4. Izgled ekrana za unos stavke kalkulacije za STR

Kalkulacija urađena za komisijon se može razlikovati od one za STR po tome što kod kalkulacije za komisijon u polju šifra dobavljača piše REVERS.

Podmeni Početno stanje

Ovaj podmeni omogućava pristup funkcijama koje se koriste za postavljanje početnog stanja u svim knjigama koje postoje u programu kao i popisima i nivelacijama robe. Početno stanje je potrebno postaviti u trenutku početka rada sa programom i ono predstavlja presek na dan početka korišćenja programa.

Popis robe u STR-u se vrši tako što se iz datog podmenija odabere opcija **Popis robe**. Ova opcija otvara prozor sa navedenim svim postojećim popisima robe urađenim do tog trenutka.

- U slučaju da želimo menjanje već postojećeg popisa, treba da odaberemo željeni popis iz spiska i pritisnemo taster <Enter>;
- U slučaju da želimo otvaranje novog popisa, treba da pritisnemo taster <Esc> da bi zatvorili prozor sa spiskom već postojećih popisa, upišemo broj popisne liste i pritisnemo taster <Enter>.

Broj popisne liste mora da bude jedinstven i ne može da bude 0.

Pritiskom na taster <Enter> otvara se popisna lista u vidu spiska. Pritiskom na taster <Ins> unosimo stavke popisa, birajući šifru robe iz spiska svih roba. Posle toga unosimo polja KOLIČINA i CENA i to za staro stanje i novo stanje robe.

Unosom različitih količina robe za staro i novo stanje, vrši se menjanje količine robe na lageru (Popis), a unosom istih količina robe sa različitim cenama za staro i novo stanje vrši se promena cene robe na stanju (Nivelacija).

U slučaju finansijskog razduženja STR-a, moguće je definisati robe sa nazivima roba po tarifi 1, roba po tarifi 2... i uraditi finansijski popis/nivelaciju sa količinama 1 i razlikom koju želimo da knjžimo kao razlikom između polja CENA za staro i novo stanje.

Opcija **Nivelacija cena/Komisijon** omogućava da dignemo ili spustimo cene sve komisijone robe za jednog komitenta za određeni procenat. Ova procedura automatski formira popisnu/nivelacionu listu pod brojem koji se navede. Ta lista se može pogledati, menjati, brisati iz modula za formiranje popisa koji je prethodno opisan.

Opcija Isprava o prijemu

Opcija **Isprava o prijemu** omogućava formiranje istoimenih dokumenata (reversa) i pokriva primanje robe od komitenta komisijona.

Ulazom u ovu opciju automatski se otvara ekran sa spiskom svih urađenih reversa. Tu je moguće uneti, ažurirati i pregledati zaglavlja reversa. Pritiskom na taster <Tab> otvara se prozor sa spiskom svih stavki odabranog reversa. Ovde se upotrebom standardnih tastera za manipulaciju podacima unose, ažuriraju ili brišu stavke reversa. Isprava o prijemu komisijone robe (revers) se štampa iz ovog prozora na standardan način – istovremenim pritiskom na tastere <Alt> i <P>, dok nas taster <Esc> vraća nazad u unos zaglavlja reversa.

Opcija Povraćaj reversa

U slučaju vraćanja robe primljene ispravom o prijemu komisijone robe (reversom) koristi se ova opcija. Ovaj dokument koristi

standardan prikaz dokumenta sa dva prozora gde se u gornjem prozoru nalaze zaglavlja, a u donjem stavke dokumenta (za opis rada sa ovim tipom dokumenata generalno pogledajte opis opcije **Prijem robe** u podmeniju **Unosi**).

U zaglavlju dokumenta se unosi , pored broja, datuma povratnice i valute, i broj reversa po kome je roba primljena na komisionu prodaju.

Na jednoj povratnici može da bude vezana roba samo sa jednog reversa, a takođe ne može da se navodi roba sa jednog reversa na više povratnica.

Stavka povratnice odgovara stavki reversa. Pritiskom na taster <F12> dobija se spisak svih stavki robe sa reversa koji je naveden u zaglavlju dokumenta, a odabirom stavke bivaju prebačeni svi podaci u obrazac povratnice. Ako smo zadovoljni svim tim podacima, dovoljno je da pritisnemo taster <PgDn> (na nekim tastaturama <Page Down> čime preskačemo unos svih polja i direktno odlazimo na potvrdu ispravnosti unosa, posle koje program automatski knjiži povratnicu u svim knjigama gde je to potrebno.

Opcija obračun poreza

Opcija **Obračun poreza** vrši obračun akontacija poreza za zadati period. Startovanje ove opcije pojavljuje prozor za zadavanje parametara izveštaja kao što su datumski opseg i parametri koji određuju da li se ponavlja obračun period za koji je obračun već urađen i da li treba ponovo preračunati prosečne preračunate poreske stope pri izradi izveštaja ili se uzimaju iz prethodnog perioda.

Datumski opseg je po definiciji postavljen od praznog datuma do datuma koji računar smatra za tekući datum po internom časovniku računara. Ovakav opseg će pri izradi izveštaja uzeti sve promene od početka upotrebe računara pa do današnjeg datuma. Ako je potreban različiti datumski opseg samo treba "prekucati" datume na vrednosti koje su potrebne.

Obračun takse

Obračun takse je izveštaj potreban samo u slučaju da radite sa robama na koje se obračunava preneti porez (kafa, piće, cigarete). Ovaj obračun može da radi po prosečnim preračunatim ili preračunatim poreskim stopama .

Obračun po prod.

Opcija **Obračun po prod.** vrši obračun poreza po prodaji. On obračunava tačan iznos poreza za prodatu robu u zadatom vremenskom opsegu.

Završni obračun

Završni obračun predstavlja obračun koji se radi po završnom popisu na kraju godine. On sabira sve ulaze za robu u toku godine, upoređuje ih sa navedenim popisom i izračunava razliku na osnovu koje se dobija tačan porez koji je trebalo uplatiti u toku godine. Upoređivanjem ove cifre i uplaćenih iznosa poreza u toku godine (sa izvoda) on popunjava i štampa završni račun.

10. Podmeni Izveštaji

Podmeni **Izveštaji** sadrži opcije koje omogućavaju pristup izlaznim izveštajima i dokumentima koje je moguće dobiti na osnovu podataka unetih u programu. Ovaj podmeni sadrži sledeće opcije:

- POSLOVNA KNJIGA
- KNJIGA ŽIRO RAČUNA
- KNJIGA PRIHODA
- KNJIGA RAŠODA
- TRGOVAČKA KNJIGA
- PORESKA EVIDENCIJA
- KNJIGA POREZA NA PROMET
- LAGER LISTA - STR
- KARTICA PRENETOG POREZA - STR
- KARTICE ARTIKALA - STR
- LISTA UKALK.POREZA
- EVIDENCIONA KNJIGA
- KNJIGA KOMIS. USLUGA
- KARTICE ARTIKALA - KOM.
- LAGER LISTA - KOMISION
- OBRAČUN PRODAJE

*Podmeni **Izveštaji** je podeljen horizontalnom linijom na dva logička dela. U gornjem delu se nalaze izveštaji koji se odnose na rad sa STR-om, a u donjem delu sa komisionom.*

Poslovna knjiga

Ova opcija omogućava pregled i štampanje poslovne knjige prihoda i rashoda (PK). Startovanjem ove opcije pojavljuje se ekran za unos parametara izveštaja koji traži da zadate početni i krajnji datum izveštaja. Sve promene koje su nastupile između zadatih datuma naći će se u izveštaju.

Posle zadavanja opsega prikazuje se prvi deo ove knjige – rashodi.

Zadavanje većeg opsega izveštaja produžava vreme izrade izveštaja, tako da ne preporučujemo bespotrebno zadavanje preširokog opsega izveštaja, naročito na sporijim računarima. Ako je potreban pregled samo jedne analitičke (sintetičke) kartice preporučujemo da kao početni i krajnji konto zadate konto koji vam je potreban.

Knjiga žiro računa

Opcija **Knjiga žiro računa** omogućava prikaz na ekranu i štampanje istoimene knjige. Na dnu ekranskog prikaza ove knjige nalaze se sumirane kolone uplate, isplate i saldo za vremenski opseg zadat prilikom pozivanja izveštaja.

Knjiga prihoda

Opcija **Knjiga prihoda** omogućava prikaz Knjige prihoda (PK-1). Ova knjiga praktično predstavlja prvi deo poslovne knjige.

Knjiga rashoda

Ova opcija prikazuje na ekranu i omogućava štampanje Knjige rashoda (PK-2).

Trgovačka knjiga-STR

Odabiranjem opcije **Trgovačka knjiga-STR** dobijamo knjigu evidencije prometa i usluga (KEPU) za izabranu prodavnicu, ali samo za deo dokumenata koji su prodavani iz STR-a. Ovaj izveštaj radi za zadati vremenski opseg (početni datum – krajnji datum) sa fiksnim rednim brojevima promena u knjizi.

Poreska evidencija

Ova opcija daje evidenciju poreza na promet za zadati vremenski opseg u skladu sa propisanim obrascem PP. Moguće je štampanje

ovog izveštaja na standardan način – pritiskom na tastere <Alt> i <P>.

Knjiga poreza na promet

Ova opcija daje pregled istoimene knjige na ekranu i štampaču. Knjiga je u skladu sa obrascem KPP.

Lager lista-STR

Opcija **Lager lista-STR** daje pregled trenutne lager liste robe koja se vodi kao roba STR-a na ekranu, a moguće je i njeno štampanje na štampaču. Prilikom štampe dobijamo i zbirnu vrednost lagera sve robe STR-a.

*Lager listu komisije robe dobijamo posebno odabirajući opciju **Lager lista – komisijon**.*

Kartica prenetog poreza

Opcija **Kartica prenetog poreza** prikazuje istoimeni dokument. Ovaj izveštaj daje karticu poreza kod roba na koje se računa preneti porez (kafa, piće, cigarete) i samo u slučaju da STR posluje sa robom ovog tipa je potreban ovaj zveštaj.

Kartice artikala-STR

Ovaj izveštaj daje karticu prometa odabranog artikla STR-a između dva datuma na ekranu i/ili štampaču.

Lista ukalk.poreza

Opcija **Lista ukalk.poreza** poziva izveštaj koji formira listu ukalkulisanog poreza po tarifama t.j. listu poreskog zaduženja STR-a.

Evidenciona knjiga komisijona

Ovaj izveštaj daje evidenciju poslovanja sa odabranim komitentom između dva datuma. Ova knjiga se sastoji iz tri dela.

- Deo A sa ličnim podacima o komitentu se vidi samo prilikom štampe.
- Deo B je inicijalni deo u koji ulazimo odmah po zadavanju parametara izveštaja i on sadrži podatke o primljenim proizvodima od komitenta u komisijon.
- Deo V sadrži podatke o izvršenim isplatama komitent u vraćenim proizvodima.

Štampanje ovog izveštaja vrši se na standardan način – pritiskom na tastere <Alt> i <P>.

Prilikom štampanja evidencione knjige proizvoda primljenih u komisyonu prodaju može se isključiti štampanje drugog dela izveštaja (B) tako što se prilikom otvaranja prodavnice kao parametar SPEC.PODEŠ.ZA FIRMU izaberete TEMPO.

Kartice artikala-Kom.

Ovaj izveštaj daje karticu prometa odabranog artikla primljenog na komisyonu prodaju između dva datuma na ekranu i/ili štampaču.

Lager lista-komision.

Opcija **Lager lista-komision** daje pregled trenutne lager liste robe koja se vodi kao roba primljena na komisyonu prodaju (ispravom o prijemu robe na komisyonu prodaju – reversom) na ekranu, a moguće je i njeno štampanje na štampaču. Prilikom štampe dobijamo i zbirnu vrednost lagera sve robe na komisyonnoj prodaji.

Lager listu robe STR-a dobijamo posebno odabirajući opciju **Lager lista – STR**.

Obračun prodaje

Opcija **Obračun prodaje** daje obračun prodaje za komitenta u komisyonu.

11. Podmeni Održavanje

Podmeni **Održavanje** se sastoji od opcija potrebnih za podešavanje programa odnosno za ispravljanje eventualnih problema, kao i funkcije specijalne namene (automatsko knjiženje, TTS). Ovaj podmeni sadrži sledeće opcije:

- Indeksiranje
- Snimanje
- Set up

U slučaju višekorisničkog rada pre startovanja većine funkcija ovog podmenija svi korisnici moraju da izađu iz programa pre startovanja funkcije.

Opcija Indeksiranje

Opcija **Indeksiranje** pokreće proceduru za usklađivanje indeksnih fajlova baze podataka sa faktičkim stanjem snimljenih podataka. U specijalnim slučajevima (nestanak struje, nasilno isključenje programa...) može doći do neslaganja između fizičkih zapisa podataka i indeksnih fajlova koji se koriste za brzo pretraživanje baze podataka koje može rezultirati apsolutno nelogičnim i netačnim sadržajem izveštaja ili neispravnostima u radu programa. Navedena funkcija usklađuje indeksne fajlove sa podacima i time otklanja navedeni problem. Istovremeno, ova funkcija uklanja privremene fajlove koji su eventualno ostali neobrisani.

Funkcija indeksiranje startovana u glavnom meniju programa se odnosi na indeksiranje baza samo za aktivnu prodavnicu i ispravlja eventualne probleme samo u podacima koji se odnose na izabrani STR/komision.

Ovu funkciju treba startovati odmah po ulasku u program ako prethodni put niste ispravno izašli iz programa.

U slučaju višekorisničkog rada pre startovanja ove funkcije svi korisnici moraju da izađu iz programa.

12. Opcija Kraj

Opcija Kraj služi za izlazak iz programa. Ona se koristi na kraju rada i njeno odabiranje ima isti efekat kao i pritisak na taster <Esc> u glavnom meniju programa.

Na kraju rada sa programom obavezno treba izaći iz programa koristeći funkciju Kraj ili pritiskom na taster <Esc> u glavnom meniju. Isključivanje računara u programu može rezultirati gubitkom podataka i generalno je štetno.

Dodatak A – Podmeni Set up

Podmeni **Setup** sadrži funkcije za postavljanje parametara rada programa. Ovaj podmeni sadrži sledeće opcije i podmenije:

- Tekuća godina
- Štampač
- Default ugovora

1. Tekuća godina

Opcija **Tekuća godina** omogućava automatsko arhiviranje stare i otvaranje nove tekuće godine sa početnim stanjima iz stare tekuće godine i prenošenjem onih šifarnika koje ste označili kao poželjne za prenos. Ova opcija ne dozvoljava naknadni pregled prethodno knjiženih godina.

2. Štampač

Opcija **Štampač** poziva funkciju za definisanje parametara štampača koji se koriste u preduzeću. Ova opcija je interesantna u računarskoj mreži kada imamo više korisnika koji koriste štampače sa različitim parametrima. Za jednokorisnički rad su ubačeni podrazumevani parametri EPSON kompatibilnog štampača. Ovi parametri pokrivaju većinu matričnih štampača koji se prodaju u svetu, a ako se pokažu kao neodgovarajući, moguće ih je ažurirati – zameniti kodovima iz uputstva za konkretni štampač. Pri unosu parametara štampača treba prethodno obezbediti sledeće parametre za unos:

Parametar	Najčešća vrednost
Šifra	-
Naziv	-
Kod za kondenzovanu štampu	ASCII 15
Kod za normalnu štampu	ASCII 18
Kod novu stranu (Form feed)	ASCII 12

Broj linija (redova) koje staju na stranu	66
Pozadinsko štampanje ¹	NE

Kodovi za kondenzovanu štampu omogućavaju ukucavanje čitavih escape sekvenci za slanje različitih komandi štampaču, uključujući i komande za menjanje fontova na laserskim štampačima. Specijalni ASCII karakteri koje nije moguće otkucati pritiskom tastera na tastaturi se upisuju tako što se pritisne taster <Alt> i otkuca odgovarajući kod znaka po ASCII tabeli.

Za prelazak na sledeće polje iz polja sa kodovima, potrebno je zaredom pritisnuti jedan isti taster, posle ukucanog koda ili escape sekvence. Kod koji se trenutno unosi označen je znakom ¹ sa desne strane.

Kod unosa escape sekvenci za laserske i inkjet štampače koji nemaju kondenzovanu štampu pa je potrebno promeniti font radi simulacije kondenzovane štampe, neophodno je da font koji menja kondenzovanu štampu omogućava da u jednom redu stane najmanje 137 karaktera, a za normalan font ta brojka iznosi 80 karaktera.

3. Korisnik

Opcija **Korisnik** omogućava unos odnosno promenu podataka korisnika. Ovi podaci se pojavljuju u zaglavlju većine izveštaja i karakterišu korisnika za koga se radi knjigovodstvo, a ne osobu na koju je registrovan program (ovo je posebno važno kod agencijske verzije programa).

¹ Ako je uključeno pozadinsko štampanje, za štampanje se koristi rezidentna komanda PRINT iz DOS-a